SVERIGES RIKSBANK

Den svenska finansmarknaden

1999

Innehåll

INLEDNING	3
FINANSMARKNADEN	4
EN AVREGLERAD MARKNAD	4
RIKSBANKENS ROLL	6
STYRNINGEN AV PENNINGPOLITIKEN	7
VÄRDEPAPPERSMARKNADEN	8
PENNINGMARKNADEN	9
OBLIGATIONSMARKNADEN	10
VÄRDEPAPPERISERING	16
AKTIEMARKNADEN	18
DAGSLÅNE- OCH REPOMARKNADERNA	22
FINANSIELLA INTERMEDIÄRER	23
BANKERNA	25
KREDITMARKNADSFÖRETAGEN	30
ÖVRIGA INTERMEDIÄRER	33
DET NYA PENSIONSSYSTEMET	36
BETALNINGSSYSTEMET	38
RIKSBANKEN OCH BETALNINGSSYSTEMET	38
BETALNINGSINSTRUMENTEN	40
AKTÖRERNA	40
RIX-SYSTEMET	41
TABELLBILAGA	45

DISTRIBUTION:

INFORMATION RIKSBANKEN

SVERIGES RIKSBANK

103 37 STOCKHOLM

INTERNET: WWW.RIKSBANK.SE

E-POST: INFO@RIKSBANK.SE

TELEFON: 08-787 01 00

FAX: 08-787 05 26

ISSN: 1104-7348

PRODUKTION: WEST STUDIOS AB

OCH SVERIGES RIKSBANK

TRYCK: ELANDERS GOTAB 2000

Inledning

Sveriges riksbank publicerar varje år en översikt över den svenska finansmarknaden. Syftet är att på ett lättfattligt sätt beskriva marknadens struktur och funktionssätt.

Viktigare förändringar under året som gått redovisas. Ett mer omfattande statistikunderlag ges i Riksbankens publikationer Statistisk Årsbok och den månatliga Finansmarknadsstatistik.

Presentationen bygger på Riksbankens finansmarknadsstatistik som huvudsakligen insamlas för att följa penningpolitikens effekter på finansmarknaden och stabiliteten i det finansiella systemet.

Presentationen grundas i huvudsak på statistik som framställts inom Riksbanken. I de fall andra källor utnyttjats framgår detta av källhänvisningar.

Finansmarknaden

Med finansmarknaden menas hela det finansiella systemet som inbegriper finansiella marknader, instrument och institutioner. Det finansiella systemets främsta uppgifter är att omfördela sparandet, hantera risk samt tillhandahålla effektiva betalningsmöjligheter. I det finansiella systemet finns det värdepappersmarknader och s.k. intermediärer, t.ex. banker som knyter samman sparare med dem som behöver krediter till investeringar eller konsumtion.

En avreglerad marknad

Finansmarknadens utveckling är en följd av den allmänekonomiska utvecklingen, finans- och penningpolitikens utformning samt förändringar i regelverket.

Fram till 1985 var finansmarknaden starkt reglerad. Regleringsåtgärderna användes som penningpolitiska instrument. Kreditreglering i form av räntereglering, lånetak och placeringsplikt samt kassakrav är exempel på detta. Numera är Riksbankens reporänta[1] det penningpolitiska styrmedlet, medan regelverkets huvuduppgift är att främja stabiliteten och effektiviteten i det finansiella systemet.

Det finansiella systemet karaktäriseras i dag av väl fungerande penning- och obligationsmarknader, med ett stort antal finansiella instrument som kan användas som försäkring mot finansiella risker, s.k. derivat. På penning- och obligationsmarknaden är staten och bostadsinstituten de största låntagarna. Den svenska finansmarknaden karaktäriseras dock i hög grad av s.k. intermediering av allmänhetens sparande. Den svenska allmänheten, dvs. huvudsakligen företag och hushåll, deltar i begränsad utsträckning som långivare och i obetydlig utsträckning som låntagare på penning- och obligationsmarknaden. Dessa låntagares kreditbehov tillgodoses främst av finansi-

ella institut som banker, bostadsinstitut och finansbolag. Detta förhållande avspeglar att hushållens och de små och medelstora företagens krediter i allmänhet är förknippade med alltför stora informationskostnader för att kunna hanteras på obligationsmarknaden. Företag och hushåll är indirekt stora långivare via sparande i banker, fonder och försäkringsinstitut.

1 Den ränta Riksbankens motparter får betala vid de veckovisa likviditetstillförande repo-transaktionerna.

Riksbankens roll

Sveriges riksbank har som centralbank ansvar för penningpolitiken. En annan huvuduppgift är att främja ett säkert och effektivt betalningsväsende. I den senare uppgiften ingår att övervaka stabiliteten i det finansiella systemet. Övervakningen av stabiliteten sker på en övergripande nivå, medan tillsynen av de enskilda finansiella instituten sköts av Finansinspektionen. Riksbanken svarar också för landets försörjning med sedlar och mynt. Under ett antal år har Riksbanken arbetat för att renodla sin roll och fokusera på sina huvuduppgifter. Ett led i detta var den omorganisation av betalningsmedelsavdelningen som skedde under 1999. Genom att flytta över distributionen av sedlar och mynt till ett helägt dotterbolag, PSAB Pengar i Sverige AB, från den 1 juli 1999, ville Riksbanken också stimulera till en mer effektiv kontanthantering i samhället.

Målet för penningpolitiken är att upprätthålla ett fast penningvärde. Detta mål finns fastlagt i den nya lag som trädde i kraft den 1 januari 1999. Syftet med denna nya lagstiftning, som antogs av riksdagen i november 1998, är att stärka Riksbankens ställning.

Sedan början av 1993 har Riksbankens uttalade mål för penningpolitiken varit att begränsa inflationen, mätt som konsumentprisindex (KPI), till 2 procent i årlig förändringstakt med ett toleransintervall på ± 1 procentenhet. Riksbankens direktion som från årsskiftet 1998/99, också i enlighet med den nya lagen, består av sex heltidsanställda ledamöter har beslutat att målformuleringen för penningpolitiken ska ligga fast även i fortsättningen.

Under en period fram till den 19 november 1992 hade Riksbanken en fast växelkurs för kronan mot den teoretiska ecun som intermediärt mål och prisstabilitet som slutligt mål. Riksbankens penningpolitik var då inriktad på att försvara den fasta

växelkursen genom att köpa och sälja kronor på valutamarknaden. Justeringarna av den dåvarande marginalräntan syftade till att påverka valutaflödena för att hålla växelkursen inom en angiven variation kring ett riktvärde.

Efter övergången till rörlig växelkurs, ett beslut som togs av fullmäktige i Riksbanken, har inget nytt intermediärt mål formulerats. För att bedöma inflationstrycket i ekonomin använder sig Riksbanken i stället av flera olika indikatorer. Bland indikatorerna kan nämnas kapacitetsutnyttjandet i industrin, arbetslösheten och löneutvecklingen. Exempel på finansiella indikatorer är utvecklingen av penningmängden och utlåningen i kreditinstituten. Indikatorerna har inte någon given rangordning sinsemellan vid bedömningen av inflationstrycket.

Enligt den nya lagstiftning som trädde i kraft den 1 januari 1999 bestämmer regeringen växelkurssystem och Riksbanken beslutar om tillämpningen av detta.

Styrningen av penningpolitiken

Penningpolitikens möjlighet att påverka inflationen i ekonomin bygger på centralbankens möjlighet att styra den kortaste marknadsräntan. Räntevillkoren för över- eller underskottslikviditet på banksystemets kontobehållning i Riksbanken vid dagens slut samt de räntevillkor och likviditetsvolymer Riksbanken erbjuder marknaden, främst via den veckovisa repan, utgör grunden i det penningpolitiska styrsystemet. Medan Riksbankens in- och utlåningsränta[2] sätter gränserna för den kortaste marknadsräntan, bestämmer räntevillkoren och volymerna i reporna var inom korridoren räntan på dagslånemarknaden ska hamna. Reporäntan, som bestäms av Riksbankens direktion, ger signaler om Riksbankens intentioner för var dagslåneräntan ska ligga under den kommande veckan.

Genom att bestämma räntan på den mest likvida marknaden påverkar Riksbanken också marknadsräntorna på längre löptider. Att låna eller placera på dagslånemarknaden utgör alltid alternativ till längre lån och placeringar. Förväntningarna om utvecklingen av de korta räntorna kommer att påverka längre räntor.

2 In- och utlåningsräntan anger till vilken ränta motparterna (bankerna) kan placera respektive låna i Riksbanken vid varje tillfälle.

Värdepappersmarknaden

Värdepappersmarknaden utgör ett samlingsbegrepp för marknaderna för handel med räntebärande värdepapper och aktier. Räntebärande värdepapper handlas dels till kort ränta på penningmarknaden, dels till lång ränta på obligationsmarknaden. Som komplement till dessa marknader förekommer också s.k. derivatinstrument. I det följande, i diagram och tabeller avses med penning- och obligationsmarknaden den svenska marknaden i svenska kronor.

De korta räntorna visar den penningpolitiska inriktningen i ekonomin och är samtidigt en indikator på marknadens bedömning av penningpolitiken under den närmaste framtiden. De långa räntorna ger en bild av den förväntade inflationen på sikt och speglar bland annat det långsiktiga förtroendet för den ekonomiska politiken.

Inhemska räntor

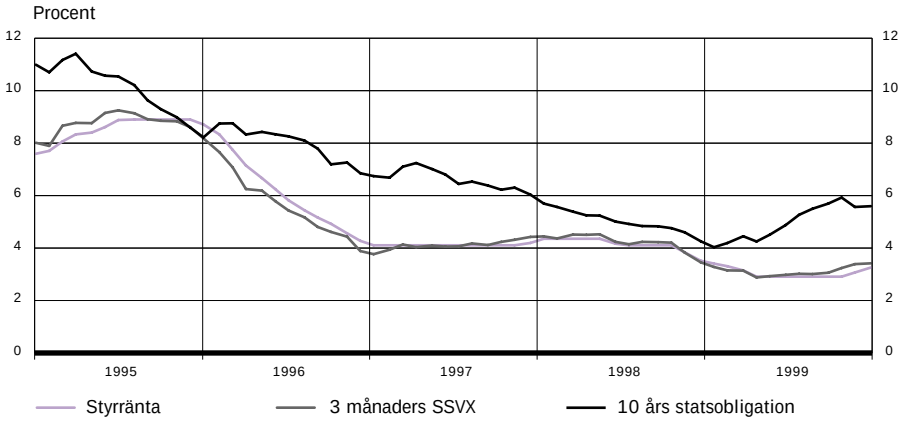

Penningmarknaden

Med korta räntor menas normalt räntor på lån som ska återbetalas inom ett år. Penningmarknaden avgränsas därför till att omfatta handel med värdepapper med en löptid på upp till ett år.

De största låntagarna på penningmarknaden är staten och den finansiella sektorn medan den icke-finansiella sektorn i mycket liten utsträckning utnyttjar penningmarknaden som finansieringskälla. De av Riksgäldskontoret utgivna statsskuldväxlarna har en dominerande ställning på marknaden.

Riksgäldskontorets upplåning på penningmarknaden via statsskuldväxlar görs bland annat för att underlätta kontorets hantering av svängningar i statens lånebehov. För bostadsinstitutens del är avsikten med kort upplåning i första hand att nå överensstämmelse mellan räntevillkoren för den egna upplåningen och utlåningen till kunder och på så sätt undvika/minimera ränterisker. I tider då institutens lånekunder väljer att ta upp eller omsätta lån till rörlig ränta eller ränta med kort bindningstid ökar institutens korta upplåning på penningmarknaden.

Bland penningmarknadens placerare är det de icke-finansiella företagen och bankerna som har de största innehaven. Utländska investerare är också aktiva på penningmarknaden med ett innehav av penningmarknadsinstrument, framför allt statsskuldväxlar, på omkring tio procent vid utgången av 1999.

Penningmarknadens emittenter
Miljarder kronor

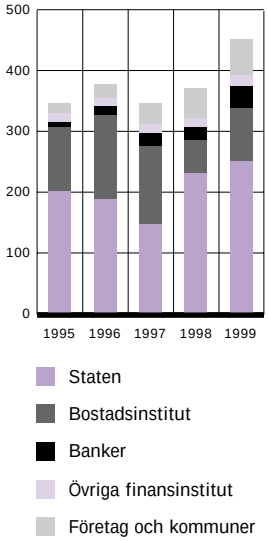

Penningmarknadens placerare
Miljarder kronor

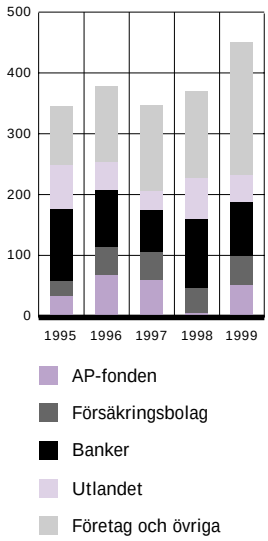

Obligationsmarknaden

På obligationsmarknaden utges och handlas värdepapper som har längre löptider än ett år. De helt dominerande låntagarna på marknaden är staten och bostadsinstituten. För övriga låntagargrupper ligger upplåningen på en låg nivå. Endast en mindre del av t.ex. företagens lånebehov tillgodoses på denna marknad.

Statens upplåning på obligationsmarknaden via Riksgäldskontoret avser finansiering av de löpande underskotten i statsbudgeten och andra ofinansierade utgifter som riksdagen beslutat om.

Bostadsinstituten använder sin obligationsupplåning för att finansiera utlåning till den icke-finansiella sektorn, som i sin tur huvudsakligen använder lånen till att finansiera fastigheter.

Differens mellan femårig stats- och bostadsobligationsränta (Caisse)
Procentenheter

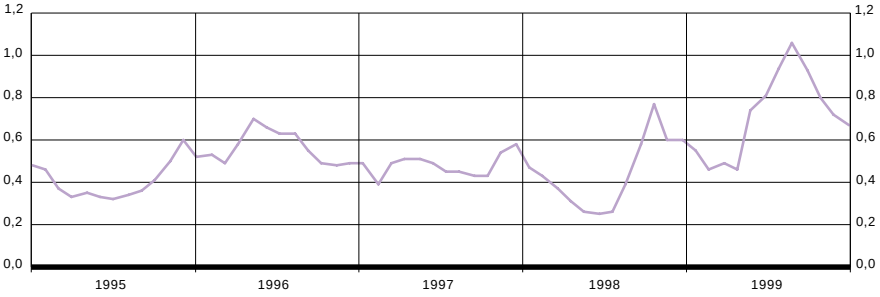

Statsobligationsräntan kallas ibland för den riskfria räntan. Den ränteskillnad som råder mellan stats- och bostadsobligationer återspeglar inte bara den högre kreditrisken för bostadsobligationer utan också den ofta sämre likviditeten för dessa obligationer. Den höga differensen under början av 1990-talet var främst en följd av bostadsinstitutens stora kreditförluster under bankkrisen, vilka försämrade institutens soliditet och därmed motiverade ett ökat avkastningskrav från placerarna. Från 1994 har räntedifferensen successivt minskat och med några avvikelser pendlat runt 0,5 procentenheter. Under senare delen av 1998 steg räntedifferensen åter. Den oro på de internationella marknaderna som hade inletts i Asien redan 1997, som tilltagit då den ryska regeringen inställde den ryska statens skuldbetalningar och som ökat

Obligationsmarknadens emittenter
Miljarder kronor

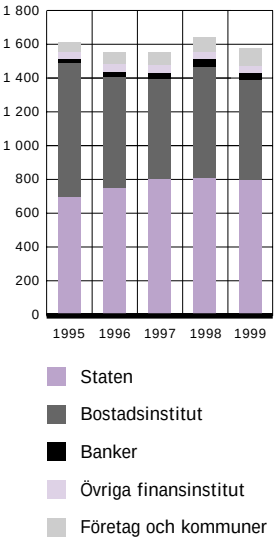

Obligationsmarknadens placerare
Miljarder kronor

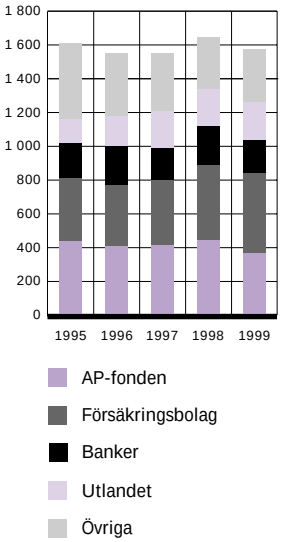

ytterligare efter problemen i en amerikansk hedgefond fick placerarna att kräva en högre riskpremie. Under 1999 skedde en markant uppgång i ränteskillnaden mellan stats- och bostadsobligationer till 0,7–1 procentenheter. Likviditeten fortsatte att vara betydligt sämre för bostadsobligationer, bland annat till följd av krympande volymer, något som starkt bidrog till ränteskillnaden mot statspapper.

Aktiv handel på obligationsmarknaden bedrivs i huvudsak i statspapper och ett antal standardiserade s.k. benchmarklån utgivna av bostadsinstituten. Privatobligationer utges av banker och bostadsinstitut och är i första hand riktade mot privatpersoner och andra mindre placerare. Privatobligationer handlas på Stockholmsbörsen varvid emittenten i regel uppträder som marknadsgarant, dvs. ställer köp- och säljpriser. Till privatobligationer brukar också hänföras former som inte registreras i VP-systemet utan där emittenten själv registerför sparandet t.ex. Caisse-obligationer och Riksgäldsspar.

De stora placerarna på obligationsmarknaden är de institut som förvaltar större delen av sparandet i ekonomin, dvs. AP-fonden, försäkringsbolagen och bankerna. Utländska investerare har de senaste åren successivt ökat sitt innehav av svenska obligationer till omkring 14 procent av det utestående beloppet.

Bankernas innehav av värdepapper i svenska kronor

Miljarder kronor	Förändring under 1999	Ställning dec -99
Statsskuldväxlar	–41	34
Certifikat utgivna av:		
Bostadsinstitut	11	36
Banker	6	10
Övriga finansinstitut	–2	1
Företag, kommuner, övriga	–1	7
Statsobligationer	–37	31
Obligationer utgivna av:		
Bostadsinstitut	–3	133
Banker	0	8
Övriga finansinstitut	1	4
Företag, kommuner, övriga	1	16
Totalt	**–65**	**280**

Oförändrad marknadsupplåning

Det totala utestående beloppet på penning- och obligationsmarknaden ökade endast marginellt under 1999. Penningmarknaden, som är liten jämfört med obligationsmarknaden, ökade markant under året medan obligationsmarknaden gick tillbaka. En stor del av penningmarknadens tillväxt berodde på att Riksgäldskontoret bytte obligationslån med kort återstående löptid mot statsskuldväxlar. Dessa byten görs bland annat i marknadsvårdande syfte. Obligationslån med kort tid till förfall handlas inte på marknaden i samma omfattning som andra lån och likviditeten försämras därmed. Ett annat skäl är att Riksgäldskontoret vill sprida refinansieringen av förfallande lån. Den största ökningen på penningmarknaden kunde dock noteras för bostadscertifikat med drygt 30 miljarder kronor. Trots detta har bostadsinstitutens upplåning via certifikat minskat på senare år. Vid utgången av 1998 utestod endast 55 miljarder kronor i bostadscertifikat mot 88 miljarder kronor vid slutet av 1999 också detta en låg nivå jämfört med tidigare år under 1990-talet. Under senare år har bostadsinstituten i ökad omfattning finansierat sin verksamhet genom upplåning på utländska marknader och från koncernföretag, ofta sitt moderbolag dvs. svensk bank.

På den krympande obligationsmarknaden var det endast företagen som ökade sin upplåning under 1999. Statsobligationsstocken minskade med 12 miljarder kronor och det utestående beloppet i bostadsobligationer med 66 miljarder kronor. Statens minskade lånebehov fick till följd att något lägre belopp emitterades i statsobligationer under året.

Emittenter på penning- och obligationsmarknaden

Miljarder kronor	1997	1998	1999
Penningmarknaden			
Staten	147	231	250
Bostadsinstituten	129	55	88
Banker	20	20	36
Övriga finansinstitut	15	16	18
Företag och kommuner	36	48	59
Totalt	**347**	**370**	**451**
Obligationsmarknaden			
Staten	802	808	796
Bostadsinstitut	588	657	591
Banker	40	46	44
Övriga finansinstitut	46	40	37
Företag och kommuner	76	93	108
Totalt	**1 552**	**1 644**	**1 576**

Under 1999 omsatte Riksbankens s.k. primary dealers (särskilt utsedda motparter – banker och värdepappersbolag – i Riksbankens marknadsoperationer) sammanlagt drygt 44 000 miljarder kronor, vilket innebar en minskning med ca14 procent jämfört med 1998. Den minskade omsättningen kan till stor del hänföras till handel med statsobligationer. En av anledningarna till den minskade handeln var den mindre räntevolatilitet som rådde 1999. En anpassning från marknadens aktörer till den annorlunda riskhantering via derivat som förväntades efter införandet av räntefutures i statsobligationer kan också ha bidragit. Som framgår nedan fick handeln i dessa futureskontrakt inte så stor omfattning och instrumenten har nu lagts ned.

Omsättningen på penningmarknaden
Miljarder kronor

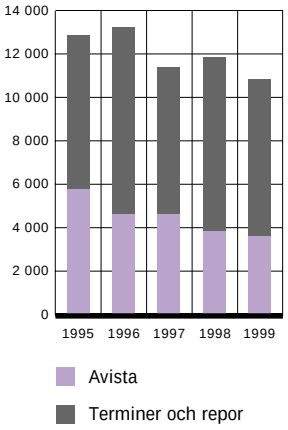

Omsättningen på obligationsmarknaden
Miljarder kronor

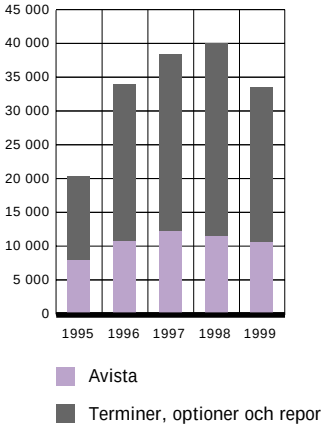

Strukturförändringar på penning- och obligationsmarknaden

Under 1998 och 1999 genomfördes en del förändringar av handeln med svenska statspapper. Riksgäldskontoret tecknade under 1998 ett nytt avtal med sina återförsäljare och för första gången ingick en utländsk bank bland återförsäljarna. I det nya avtalet betonas återförsäljarnas roll som förmedlare av statspapper och vissa krav gällande prissättningen på avistamarknaden har frångåtts.

För att ytterligare utveckla och harmonisera den svenska obligationsmarknaden med den internationella, främst den europeiska, och för att bredda marknaden för statsobligationer introducerade Riksgäldskontoret i början av 1998 en elvaårig statsobligation i euro. I nära anslutning till eurolånet emitterades ett obligationslån i kronor med identiska villkor. De parallella lånen underlättar jämförelser mellan kronräntor och räntor i övriga Europa och förväntas stärka statens ställning bland internationella investerare.

I september 1998 lanserade OM Stockholmsbörsen två börshandlade futureskontrakt i statsobligationer, ett tvåårigt och ett tioårigt. Syftet var att erbjuda marknaden instrument med hög likviditet. Efter två år med allt mer vikande handel i dessa instrument har de nu lagts ned.

I maj 1999 införde Riksgäldskontoret möjligheten till s.k. strippning av svenska statsobligationer. Strippning förekommer på många utländska marknader. Att denna möjlighet introducerades skall ses som ett led i ansträngningarna att skapa en effektiv och attraktiv marknad för svenska statspapper. Strippning innebär att utelöpande räntebärande kupongobligationer delas upp i kapitalbelopp (mantel) och räntekuponger som handlas separat.

Under våren 1999 började Riksgäldskontoret också med löpande försäljning, s.k. on tap-försäljning, av statsskuldväxlar. En av fördelarna med on tap-växlar är att statsskuldväxelns löptid kan skräddarsys genom att man väljer emissionstidpunkt och förfallodatum. On tap-växlar blir därigenom ett mycket mer flexibelt instrument för såväl Riksgäldskontoret som investeraren.

Ökat utrymme på marknaden för andra låntagare än staten

De förbättrade statsfinanserna och det därmed minskade utbudet av statsobligationer har gett ett ökat utrymme på marknaden för andra emittenter, inte minst företagen.

Svenska företag har hittills funnit det billigare att låna utomlands. Den obligationsupplåning företagen, särskilt de svenska multinationella företagen, företar sker till övervägande del genom emissioner på de internationella marknaderna. För riskkapital fungerar aktiemarknaden tillfredsställande och för likviditetsbehov utnyttjas banklån. Intresset från investerarhåll för alternativ till statspapper förväntas nu ha ökat samtidigt som ränteläget på den svenska marknaden är gynnsammare för låntagare. Den svenska marknaden för företagsobligationer har också vuxit betydligt under de senaste åren men är fortfarande liten.

Vid sidan av den publika obligationsmarknaden med emissioner som riktar sig till en större krets placerare finns en marknad för s.k. private placements. Därmed avses att ett obligationslån i sin helhet placeras hos en eller ett fåtal investerare. Villkoren är föremål för förhandlingar och anpassas till investerarens önskemål. Det har blivit allt vanligare att företag väljer denna form av obligationsupplåning.

Derivatinstrument med anknytning till räntebärande värdepapper

Handeln med optioner och terminer, s.k. derivat, genom vilka placerare kan anpassa sin risknivå i olika investeringar, svarar för en stor del av omsättningen på marknaderna. OM Stockholmsbörsen AB, som är en sammanslagning av OM Stockholm AB och Stockholms Fondbörs AB, organiserar numera både aktie- och derivathandeln. På derivatmarknaden är OM Stockholmsbörsen en auktoriserad börs- och clearingorganisation för handeln i Sverige med såväl ränte- som aktierelaterade derivat. De korta ränterelaterade derivaten som handlas över börs har sex månaders statsskuldväxlar eller tre månaders deposit som underliggande instrument i kontrakten. Tillgångarna bakom långa ränteprodukter är stats- och bostadsobligationer. Kontraktsstorleken är som regel en miljon kronor. Vid sidan av de standardiserade produkterna finns ränterelaterade s.k. OTC-derivat. Dessa utformas i allmänhet av banker och värdepappersbolag efter kundens önskemål. Clearing av dessa produkter sker också till stor del på OM Stockholmsbörsen.

Till derivaten räknas också de bytesavtal som benämns svappar. En svapp används normalt för att omvandla riskexponeringen i samband med upplåning från en valuta till en annan, en s.k. valutasvapp, eller från en ränta till en annan, en s.k. räntesvapp. Svappar utnyttjas också i en aktiv skuldförvaltning för att förändra de kassaflöden som en skuldportfölj ger upphov till. Svappar arrangeras och förmedlas

internationellt av större banker men förekommer också på den inhemska marknaden. Sedan introduktionen i början av 1980-talet har svapparrangemangen utvecklats alltmer och svapphandeln har nått en mycket stor utbredning.

Värdepapperisering

Värdepapperisering är det svenska uttrycket för vad som utomlands benämns securitisation. Med värdepapperisering avses, förenklat uttryckt, en teknik för att belåna finansiella tillgångar via obligationer eller andra värdepapper. I den ursprungliga betydelsen innebär begreppet att ett företag finansierar sina krediter genom att emittera obligationer eller andra värdepapper. Begreppet har också en annan innebörd. Med värdepapperisering avses en finansieringsform där originatorn, exempelvis en bank, avskiljer vissa tillgångar från övriga tillgångar och säljer dessa till ett särskilt bildat rättssubjekt, ett specialföretag. Detta specialföretag finansierar sitt förvärv genom att ge ut obligationer eller andra värdepapper. I övrigt har specialföretaget till enda syfte att äga fordringarna och förmedla betalningsflöden, som genereras av fordringarna, till investerarna i de värdepapper som företaget utgett.

De tillgångar som kan användas för värdepapperisering utgörs ofta av lånestockar, t.ex. fastighetslån, men kan också bestå av andra fordringar som kontokortsfordringar, fordringar enligt leasingavtal, billån, framtida hyresfordringar och andra kommersiella fordringar. Värdepapperisering är en procedur med omfattande fasta kostnader och varje värdepapperiseringstransaktion måste därför omfatta ett avsevärt belopp.

Fördelar med värdepapperisering

Det finns flera skäl till att företag, kreditinstitut eller andra företag, finner värdepapperisering intressant.

- Företaget, originatorn, kan via specialföretaget finansiera sig på en marknad som det normalt inte har möjlighet att låna på. Specialföretaget har en mycket begränsad och specialiserad verksamhet. De tillgångar som specialföretaget förvärvar representerar ofta fordringar med låg risk; vanligen är tillgångsmassan mycket homogen och lätt att bedöma. Genom den goda riskgenomlysningen kan specialföretaget erhålla en helt annan kreditkvalitet än originatorn och därmed uppnå en lägre finansieringskostnad på marknader som endast är öppna för kredittagare med mycket god kreditvärdighet.

- Originatorn kan välja att avveckla vissa icke önskvärda kreditstockar eller fordringar. Visserligen sker detta till en hög upplåningskostnad, men detta uppvägs t.ex. av att originatorns kreditportfölj får en annan och bättre sammansättning.
- Originatorn önskar finansiera sig anonymt. Det är inte självklart att originatorn behöver vara känd i samband med att specialföretaget lånar upp medel.
- I alla typer av företag kan en värdepapperisering användas för att anpassa balansräkningen och minska behovet av eget kapital. För ett kreditinstitut är den mest uppenbara kostnadsbesparingen att det kan förbättra sin kapitaltäckningssituation. För t.ex. en bank innebär krav på kapitaltäckning att en viss andel av bankens tillgångar ska motsvaras av en kapitalbas bestående bl.a. av eget kapital. Risken i tillgången är avgörande för i vilken grad den behöver kapitaltäckas. En värdepapperisering minskar behovet av eget kapital. En försäljning minskar tillgångarna, kapitaltäckningssituationen förbättras och det därigenom frigjorda kapitalet kan användas på annat sätt. Skulder kan återbetalas och soliditeten förbättras. Det genom försäljningen skapade utrymmet kan alternativt användas för ny kreditgivning eller annan verksamhet. Till skillnad från annan typ av försäljning av tillgångar kan originatorn på specialföretagets uppdrag sköta kontakterna med sina kunder/låntagare. Det är vanligt att t.ex. ett bostadsinstitut precis som före en överlåtelse av fordringar mottar betalningar av räntor och amorteringar från sina låntagare för vidarebefordran till specialbolaget. Häri kan också ligga en risk, nämligen risken för en hopblandning av specialföretaget och originatorn. Om specialföretaget får problem kan den s.k. ryktesrisken göra att också originatorn bedöms på ett likartat sätt.

Växande marknad för värdepapperisering

Värdepapperisering används sedan närmare trettio år i USA och är där en väletablerad finansieringsform. I Europa, med början i Storbritannien, introducerades värdepapperisering runt mitten av 1980-talet. Den brittiska marknaden är den största utanför USA men omfattar betydligt mindre volymer. I övriga europeiska länder liksom i Asien och Sydamerika är värdepapperisering en mindre vanlig men växande företeelse.

Förslag om lagändring i Sverige

I Sverige har ett antal värdepapperiseringar av främst bostadsinstitutens lånestockar genomförts, men då med specialföretaget beläget i utlandet. Anledningen härtill är att ett specialföretags förvärv av fordringar betraktas som finansieringsverksamhet enligt lagen om finansieringsverksamhet. Ett sådant företag drabbas därmed av krav på kapitaltäckning för fordringar som det förvärvar. Något egentligt hinder för värdepapperisering finns inte i nuvarande svensk lagstiftning men detta krav på kapitaltäckning medför en kapitalkostnad som gör att värdepapperisering med ett i Sverige etablerat specialföretag blir oförmånlig. I den nyligen framlagda budgetpropositionen för 2001 meddelades att regeringen avser att under hösten 2000 lämna en proposition om värdepapperisering. Syftet är att ge möjligheter till en effektivare kapitalanvändning i institut som sysslar med olika former av kreditgivning, som t.ex. bostadsinstitut. En lagändring med innebörden att verksamhet som består i att vid något enstaka tillfälle förvärva fordringar undantas från lagen om finansieringsverksamhet har utretts och diskuterats under ett par års tid. Specialföretaget vid värdepapperisering skulle efter en eventuell lagändring inte drabbas av kapitaltäckningskrav. Om förutsättningarna för värdepapperisering inom Sverige förbättras förväntas omfattningen öka starkt och användningen komma att spridas också till andra typer av företag än kreditinstitut.

Aktiemarknaden

Under senare år har aktiemarknaden fått en ökad betydelse för såväl den finansiella som den icke-finansiella sektorns anskaffning av riskkapital. Efter några år under 1990-talet med stigande antal och belopp för nyemissioner och börsintroduktioner på Stockholms Fondbörs AB vände emellertid utvecklingen nedåt 1997 och 1998. Från att 1994 ha svarat för 42 miljarder kronor i nytillskott av riskkapital sjönk börsens bidrag till nytt kapital till 7 miljarder kronor 1998. Under 1999 noterades emellertid en ökning till 22 miljarder kronor.

Integration mellan aktie- och derivatmarknad

Stockholms Fondbörs AB, som varit centrum för avistahandeln i aktier i Sverige, förvärvades i början av 1998 av derivatbörsen OM Stockholm AB. OM Stockholm var också en auktoriserad clearingorganisation för handeln i Sverige med såväl aktie-

som ränterelaterade derivat. Under 1999 slogs de båda bolagen ihop juridiskt till OM Stockholmsbörsen AB och aktiemarknaden integrerades därmed med derivatmarknaden.

Vid sidan av OM Stockholmsbörsen, har de senaste åren ett antal inofficiella listor över aktier som handlas lokalt hos kommissionärer eller mindre marknadsplatser startats. Det tidigare börsmonopolet upphävdes 1993 i samband med att Stockholms Fondbörs bolagiserades. Den konkurrens som funnits från utländska börser där aktier i svenska storföretag handlas kunde därmed utökas med konkurrens från andra inhemska marknadsplatser. Ett antal mindre marknadsplatser, som IM Marknadsplats, Stockholm Börsinformation (SBI), Aktietorget, Nya Marknaden m.fl. har de senaste åren utvecklats till att genom denna nya form förse mindre företag med riskkapital.

Aktiehandel via Internet, främst riktad till privatpersoner, har kommit stort sedan ett par år. Drygt ett tiotal börsmedlemmar tillhandahåller numera tjänster för orderläggning via Internet. Denna handel erbjuder kunderna betydligt lägre transaktionskostnader än handel via värdepappersbolag och banker.

Stockholmsbörsen medger sedan några år s.k. automatisk orderförmedling. Automatisk orderförmedling innebär i korthet att kunder tillåts att via eget datasystem lägga order som av börsmedlemmen omedelbart vidarebefordras till fondbörsens handelssystem.

Aktiehandeln på Stockholmsbörsen

Aktiehandeln på Stockholmsbörsen har varit livlig de senaste åren. Omsättningen på börsens samtliga listor ökade med 43 procent till 2 609 miljarder kronor under 1999. Omsättningshastigheten, som anger hur stor del av börsvärdet, dvs. aktierna, som omsatts under året var mycket hög, 93 procent. Marknadsvärdet för samtliga aktier på börsens listor var 3 717 miljarder kronor vid utgången av 1999. Antalet noterade bolag ökade netto med 24 till 300 vid årets slut. Ökningen i börsens generalindex blev för året 66 procent.

Aktiehandeln på OM Stockholmsbörsen

	1995	1996	1997	1998	1999
Börsnoterade aktier					
Total omsättning, miljarder kronor	665	918	1 346	1 830	2 609
Marknadsvärde vid årets slut, miljarder kronor	1 180	1 688	2 164	2 413	3 717
Generalindex, årlig procentuell förändring	18	38	24	10	66
Antal börsnoterade bolag vid årets slut	223	229	261	276	300
Tillförsel av riskkapital, miljarder kronor	26	24	17	7	22

Källa: OM Stockholmsbörsen

Omsättning samt generalindex på OM Stockholmsbörsen

Miljarder kronor och procent

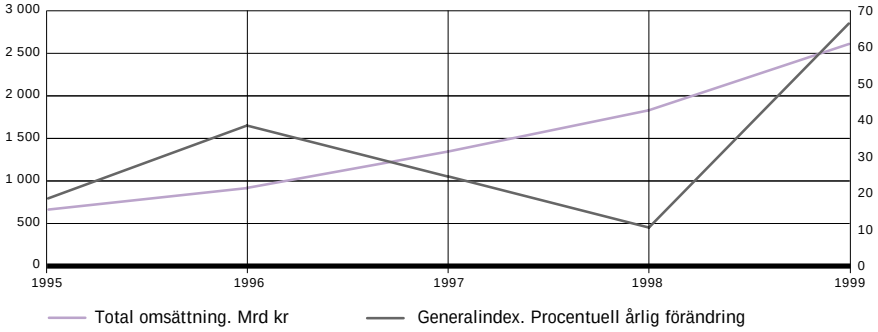

Källa: OM Stockholmsbörsen

Utlänningars handel på Stockholmsbörsen

De utländska placerarnas andel av omsättningen i aktier på Stockholmsbörsen fortsätter att minska och låg under 1999 på 24 procent. Andelen har successivt gått ned från ca 30 procent i mitten av 1990-talet. Under senare delen av 1999 började utländska placerare åter nettoköpa svenska aktier efter ganska omfattande återförsäljningar tidigare under året. För hela 1999 slutade handeln i svenska aktier med utlandet i en nettoimport – återköp av aktier – på 33 miljarder kronor.

SAXESS, SOX och Jiway

SAXESS, OM:s system för aktiebörser togs i bruk på OM Stockholmsbörsen i mars 1999. Systemet används idag även för att länka samman handeln på de svenska och danska aktiemarknaderna sedan börsalliansen Norex formats under 1999. Inom ramen för Norex är OM Stockholmsbörsen och Köpenhamns Fondbörs ihopkopplade i ett gemensamt handelssystem med gemensamma regler. Under hösten 1999 tecknade Oslo Börs en avsiktsförklaring att också delta i Norex.

På OM Stockholmsbörsen handlas också obligationer, konvertibla skuldebrev, premieobligationer och derivat. På Stockholms Obligationsbörs, SOX, som är knuten till Stockholmsbörsen, handlar främst mindre företag och privatpersoner obligationer. Omsättningen i SOX-marknaden låg under 1999 kvar på den lägre nivå som etablerats ett par år tidigare, ca 12 miljarder kronor. Vid slutet av 1999 fanns 324 lån från 21 emittenter noterade på SOX-listan med ett marknadsvärde på 87 miljarder kronor. Att omsättningen nära nog var oförändrad trots ökningen i antalet lån beror på att aktieindexlån, dvs. obligationslån med avkastningen relaterad till ett eller flera aktieindex, blivit allt vanligare. Handeln i dessa lån är inte omfattande; ofta behåller köparen sitt innehav till förfallodagen.

För räntemarknaden har ett nytt handelssystem utvecklats som är en vidareutveckling av SAXESS. SAXESS blir därmed ett komplett system för både aktie- och räntehandel.

OM har nyligen presenterat en ny universell börsplattform, Jiway. Jiway är en typ av börs som är särskilt anpassad för att passa Internetmäklare. Europeiska banker och mäklarfirmor kommer att erbjudas handel, clearing och settlement i ett stort antal såväl europeiska som amerikanska aktier.

Aktierelaterade derivat

Den övervägande delen av handeln i Sverige med optioner och terminer mot underliggande tillgångar i aktier, s.k. derivat, sker också via OM Stockholmsbörsen AB. De aktierelaterade produkter som erbjuds av OM Stockholmsbörsen avser nästan uteslutande svenska aktier och börsens egna aktieindex. Handeln bedrivs i kontrakt om 100 aktier vardera.

Dagslåne- och repomarknaderna

Väl fungerande dagslåne- och repomarknader utgör en stor och betydelsefull del av det svenska finansiella systemet. På dagslånemarknaden hanterar bankerna de dagliga svängningarna i sin likviditet.

Riksbanken fastställer, som nämnts, den räntekorridor inom vilken bl.a. dagslåneräntan ska ligga. Riksbanken signalerar sina intentioner för dagslåneräntan genom reporäntan och ser via sin likviditetsstyrning till att dagslåneräntan stabiliseras runt reporäntan. Därmed ges bankerna incitament att agera på dagslånemarknaden. Banker med överskott placerar på marknaden och banker med underskott lånar. Alternativet för bankerna att placera överskottslikviditet i Riksbanken respektive att låna i Riksbanken skulle vara sämre. I dagslånemarknaden deltar också andra än banker t.ex. bostadsinstitut och större industriföretag. Dessa får dock som regel sämre räntevillkor än vad som ges bankerna emellan. Riksgäldskontoret deltar på samma villkor som bankerna och kan bl.a. genom dagslåneoperationer parera likviditetseffekterna av budgetsvängningar.

Repor, som i grunden utgör lån mot säkerhet i värdepapper, är ett komplement till dagslånemarknaden men med lägre risk. Repor i sin enklaste form går till så att en innehavare av värdepapper överlåter dessa för en viss tid till en annan aktör, dvs. lånar kapital medan motparten ”köper” värdepapperen, dvs. lånar ut kapital. Repor kan också utnyttjas för att skapa positioner i form av ränteterminer t.ex. i syfte att öka avkastningen på en värdepappersportfölj.

Finansiella intermediärer

Företagens finansiering med främmande kapital, dvs. finansiering utöver det egna kapitalet, kan ske genom upplåning antingen via värdepappersmarknaden eller via en finansiell intermediär på kreditmarknaden. Finansiella intermediärer är specialiserade på att bedöma och följa upp kreditrisken i s.k. informationsintensiva krediter till små och medelstora företag samt hushåll. Informationskostnaderna för att bedöma dessa låntagares kreditvärdighet är ofta alltför stora för att finansiering ska kunna ske via värdepappersmarknaderna. I Sverige lånefinansierar sig små- och medelstora företag därför nära nog helt via banker, bostadsinstitut och finansbolag.

Kreditinstitutens utlåning till allmänheten
Miljarder kronor

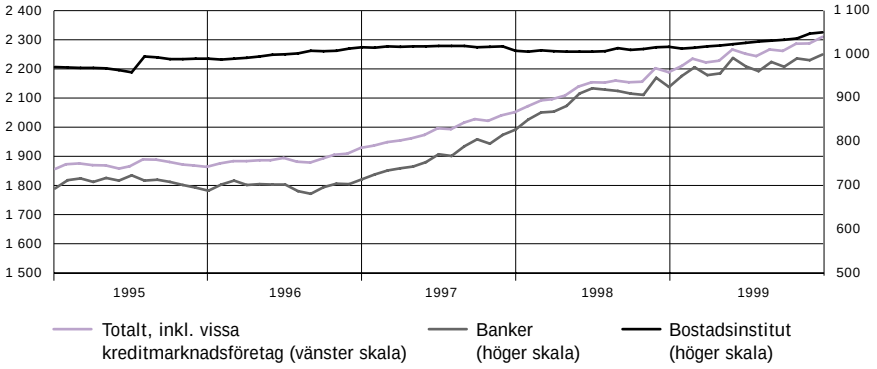

De finansiella intermediärernas kärnverksamhet är s.k. tillgångsomvandling av sparöverskotten i ekonomins skilda sektorer. Detta innebär att sparande som placeras i kreditinstitut (dvs. institutens skulder) har andra löptider eller riskegenskaper än krediterna (tillgångarna). Viktiga finansiella intermediärer utöver kreditinstituten är försäkringsbolag och värdepappersbolag.

Strukturförändring och verksamhetsanpassning

Avregleringen av kreditmarknaden vid 1980-talets mitt påverkade de finansiella intermediärernas verksamhet i betydande omfattning och bidrog till strukturanpassningar i form av uppköp och sammanslagningar framförallt inom banksektorn. Samtidigt ökade andra institut, som finansbolagen, i antal. Bankkrisen under 1990-talets inledande år och de följder den fick förändrade åter strukturen på kreditmarknaden. Antalet finansbolag reducerades starkt och fusioner och förvärv gjorde att också bankerna med dotterbolag minskade i antal. Förändringarna bland de större aktörerna dröjde dock, med något undantag, ytterligare några år. 1997 gick Nordbanken AB och Merita Abp samman till MeritaNordbanken, vilket gör att Nordbanken genom Merita får en indirekt anknytning till euroområdet via rörelsen i Finland. Banken består av ett holdingbolag med säte i Finland. De två bankerna kvarstår som juridiska enheter under holdingbolaget. Samma år fusionerades Stadshypotek AB in i Svenska Handelsbanken AB. Stadshypotek AB, som idag är ett dotterbolag till Svenska Handelsbanken, äger numera dotterbolaget Handelsbanken Hypotek AB. Den Danske Bank AS övertog Östgöta Enskilda Bank AB som senare ombildades till filial. Sparbanken Sverige AB och Föreningsbanken AB fusionerades också 1997 och bildade FöreningsSparbanken AB. Samtidigt sammanlades Föreningsbanken Kredit AB med AB SPINTAB. Så sent som 1998 förvärvade SEB AB Trygg Hansa AB och avvecklade därefter Trygg-Banken AB. Hösten 1999 köpte SEB AB den tyska banken BfG Bank medan Svenska Handelsbanken AB förvärvade norska Bergensbanken A/S och FöreningsSparbanken AB övertog FI-Holding. Förvärven fortsatte under början av 2000 då FöreningsSparbanken AB köpte den estniska AS Hansapank och MeritaNordbanken fusionerade med Unidanmark.

Statens intentioner att dra ned eller avveckla det statliga ägandet inom finanssektorn har också påverkat utvecklingen. Under bankkrisen bildade bankerna och staten var för sig särskilda kreditmarknadsföretag s.k. avvecklingsbolag, Securum Finans AB och Retriva Kredit AB, till vilka problemkrediter och tillgångar fördes över för förvaltning. Dessa bolag avvecklades efter krisen. Gruppen bostadsinstitut till-

fördes 1995 delar av de statliga bostadslånen som tidigare förvaltats inom statens balansräkning. Inom gruppen övriga kreditmarknadsföretag har omstruktureringar ägt rum bland de tidigare finansbolagen, vilket, som nämnts, medfört att dessa minskat kraftigt både i antal och storlek.

Kreditavregleringen innebar att institutens ändamålsprövning vid lämnande av krediter i stort sett upphörde. Avgörande för kreditbeslut är bedömningen av låntagarens återbetalningsförmåga. Efter avregleringen är det främst säkerheten och räntebindningstiden för ett lån som avgör vilket institut som blir långivare. Det är således inte ovanligt att lån med bostaden som säkerhet används för att finansiera bil eller andra varaktiga konsumtionsvaror. I sådana fall kan lånet lämnas av såväl bank som bostadsinstitut och det blir i Sverige svårare att identifiera lån till konsumtion än i många andra länder. Därtill kommer att omflyttningar av kreditstockar inom bankkoncernerna, mellan moderbanken och bostadsinstitutet, görs tämligen regelbundet.

Finansinstitutens balansomslutning och tillgångar vid utgången av 1999

Miljarder kronor	Balans-omslutning	Utlåning till allmänheten	Övrig utlåning	Värde-papper	Aktier	Övriga
Banker	2 488	1 016	666	387	124	295
Bostadsinstitut	1 187	1 050	92	15	7	23
Övriga kreditmarknadsföretag	421	265	31	92	4	29
Försäkringsbolag	1 761	14	—	701	902	144
AP-fonden	750	16	—	490	191	53
Värdepappersbolag	43	10	—	2	8	23
Totalt	**6 650**	**2 371**	**789**	**1 687**	**1 236**	**567**
Värdepappersfonder	720			102	606	12

Bankerna

Kännetecknande för banker är att de som enda kreditinstitut finansierar lån som ofta är illikvida, dvs. osäljbara och riskbärande, med inlåning på konton från allmänheten som tillhandahålls till omedelbar betalning, dvs. som är fullständigt likvida. Banksektorns verksamhet regleras i bankrörelselagen. Lagstiftningen syftar bl.a. till att skydda insättarnas medel och därmed stabiliteten på finansmarknaden. I juli 1996 infördes den s.k. insättningsgarantin när den statliga s.k. bankgarantin avvecklades. Insättningsgarantin syftar till att stärka konsumentskyddet för allmänhetens insättningar i bank. Inlåning upp till 250 000 kronor är skyddade vid konkurs. För finansieringen av insättningsgarantin belastar staten bankerna med avgifter. Avgifterna fonderas för kommande potentiella ersättningsfall.

Antal banker verksamma i Sverige

	Antal 1999
Banker	123
Svenska bankaktiebolag	17
Utlandsägda banker	20
dotterbanker	3
filialer	17
Sparbanker	84
Medlemsbanker	2

De flesta svenska banker är fullsortimentbanker. Det innebär att de förutom att bedriva in- och utlåningsverksamhet även tillhandahåller andra tjänster som fondförvaltning och betalningstjänster. Bankerna handlar även med valuta och räntebärande värdepapper för kunders och för egen räkning. Praktiskt taget alla banker erbjuder sedan en tid sina kunder möjligheten att göra bankärenden via Internet i från banken i övrigt fristående enheter, s.k. Internetbanker. Det förekommer också såväl filialetableringar av utländska banker som s.k. nischbanker. Nischbankerna är främst inriktade på inlåning och tillhandahåller vanligen sina tjänster via telefon eller Internet.

Utöver bankernas kärnverksamhet, att ta emot inlåning och förmedla krediter, har bankerna en viktig funktion som betalningsförmedlare. Bankernas dagliga förmedling av betalningsuppdrag, som t.ex. utbetalning av lån eller insättning av barnbidrag på hushållens inlåningskonton, leder till att bankerna har stora svängningar i kassalikviditeten. Bankerna kan både placera och låna i Riksbanken för att parera dessa svängningar i likviditeten. Med den s.k. interbankhandeln jämnar bankerna ut likviditeten sinsemellan. Detta återspeglas i den kortfristiga ut- och inlåningen mellan bankerna och andra finansinstitut.

Efter kreditavregleringen följer bankerna i sin

Bankernas balansomslutning vid utgången av 1999
Totalt 2 488 miljarder kronor

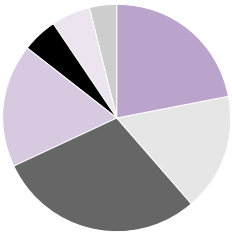

SEB 22 %
Nordbanken 17 %
Handelsbanken 29 %
FöreningsSparbanken 18 %
Övriga svenska banker 5 %
Utlandsägda banker 5 %
Sparbanker 4 %

Bankernas tillgångar vid utgången av 1999
Totalt 2 488 miljarder kronor varav 1 736 miljarder i svenska kronor och 752 miljarder i utländsk valuta

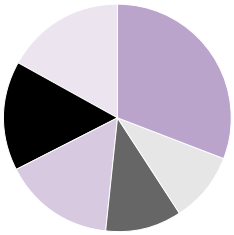

- Utlåning till svensk allmänhet 31 %
- Utlåning till utländsk allmänhet 10 %
- Utländska banker 11 %
- Svenska finansinstitut 16 %
- Räntebärande papper 15 %
- Övrigt 17 %

Bankernas skulder vid utgången av 1999
Totalt 2 488 miljarder kronor varav 1 571 miljarder i svenska kronor och 917 miljarder i utländsk valuta

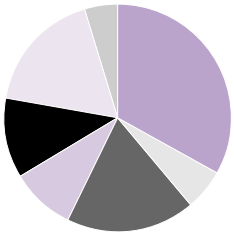

- Inlåning från svensk allmänhet 33 %
- Inlåning från utländsk allmänhet 6 %
- Utländska banker 18 %
- Svenska finansinstitut 9 %
- Emitterade värdepapper 12 %
- Övrigt 17 %
- Eget kapital 5 %

Bankernas genomsnittliga in- och utlåningsränta samt statsskuldväxelränta
Procent

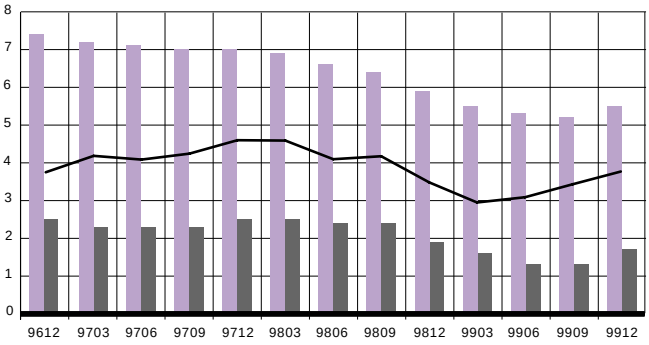

Utlåningsränta — Inlåningsränta — Statsskuldväxelränta sex mån

Bankernas balansomslutning 1989–1999

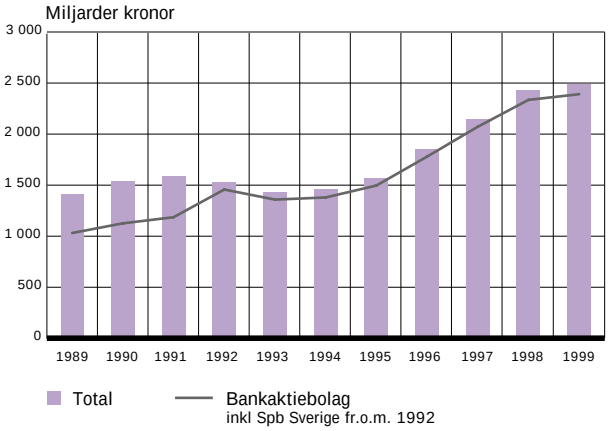

räntesättning av såväl utlåning som inlåning till och från allmänheten i svenska kronor med viss eftersläpning förändringar i penningmarknadsräntorna. Därmed är bankernas räntor ett led i transmissionen av penningpolitiken ut i ekonomin. Bankerna tar dock i sin räntesättning av in- och utlåningen till allmänheten även hänsyn till andra faktorer än reporäntan. Kredittagarens förmåga att betala tillbaka sina lån, som hör samman med den allmänna ekonomins utveckling, samt konkurrensen om sparandet från andra banker och andra sparformer är faktorer som påverkar den slutliga räntenivån.

Bankerna är de näst största långivarna bland kreditinstituten. På bankmarknaden svarar fyra institut tillsammans för strax över 85 procent av bankernas sammanlagda balansomslutning, som uppgick till 2 488 miljarder kronor vid utgången av 1999.

Av bankernas tillgångar utgör utlåning till allmänheten den enskilt största posten. Större delen av utlåningen går till icke-finansiella företag. Under början av 1990-talet växte utlåningen i utländsk valuta kraftigt. Efter det att den fasta växelkursen övergavs amorterades dessa lån i snabb takt under 1993 och 1994 och har sedan dess legat kvar som en mindre andel (ca 10 procent) av tillgångarna i bankerna.

Under bankkrisen växte bankernas placeringar i värdepapper kraftigt från omkring 10 till drygt 15 procent av balansomslutningen, till följd av hushållens och företagens nettoamorteringar av lån. Den låga kapitaltäckningsgraden (eget kapital i förhållande till riskvägda tillgångar), som orsakats av de höga kreditförlusterna, var också en anledning för bankerna att placera i värdepapper. Dessa har i regel lägre kreditrisk och kräver lägre kapitaltäckning än utlåningen till allmänheten.

Bankernas utlåning fördelad på låntagarkategorier
Miljarder kronor

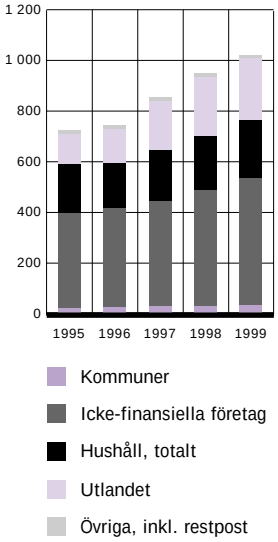

Bankernas inlåning fördelad på insättarkategorier
Miljarder kronor

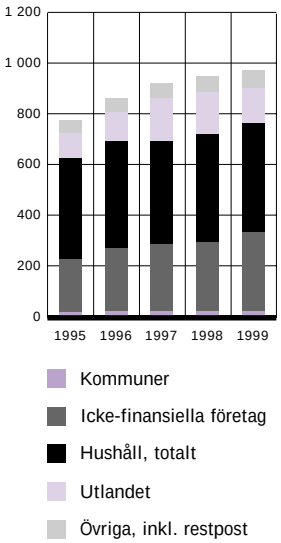

Hushållens finansiella placeringar

Miljarder kronor	December 1998	December 1999	Procentuell förändring 1998–1999
Bankinlåning*	408	410	0,5
Allemansspar Riksgäldsspar	5	6	20,0
Riksgäldskonto Privatobligationer Premieobligationer	154	137	–11,0
Allemansfonder Övriga aktie- och räntefonder	308	488	58,4
I utländsk valuta	76	171	125,0
Aktier, börsnoterade svenska	459	706	53,8
Individuellt pensionssparande Försäkringssparande	529	586	11,0
I utländsk valuta	19	19	—

Källa: SCB

*Riksbanken

Den största delen av bankernas utlåning till allmänheten går, som nämnts, till icke-finansiella företag medan finansieringen främst kommer från hushållsinlåning. Avgörande för inlåningsutvecklingen är hushållens sparalternativ. Detta blev särskilt märkbart från 1995 då en bättre avkastning, jämfört med avkastningen på traditionellt banksparande, erbjöds från nischbanker och emittenter av privatobligationer. Att konkurrensen hårdnat alltmer mellan olika sparformer kan avläsas i fallande räntemarginaler mellan den korta marknadsräntan och inlåningsräntorna. Den starka uppgången i aktiekurserna och debatten runt det nya pensionssystemet har de senaste åren lett till att hushållen ökat sitt sparande i aktier, fonder och olika typer av försäkringssparande.

Kreditmarknadsföretagen

På kreditmarknaden finns också ett drygt hundratal specialinriktade finansiella intermediärer, kreditmarknadsföretag. Varje institut/institutgrupp har sitt begränsade område för kreditgivning vilket framgår av bolagsordningen, som fastställs av Finansinspektionen. Från och med 1994 lyder de tidigare mellanhandsinstituten och finansbolagen under samma lagstiftning.

Bostadsinstituten

Bostadsinstitutens verksamhet omfattar fastighetsfinansiering med huvudsaklig inriktning på bostäder. Säkerheten för institutens kreditgivning utgörs i huvudsak av panträtt i fast egendom eller kommunal borgen. Statliga kreditgarantier förekommer också. De flesta bostadsinstitut är bankägda, två ägs av staten – Statens Bostadsfinansierings AB och Venantius AB.

Bostadsinstituten har vuxit till den största kreditgivaren på den svenska finansmarknaden och är med närmare 80 procent av kreditmarknadsföretagens balansomslutning den största gruppen av specialinstitut. Den sammanlagda balansomslutningen vid utgången av 1999 uppgick till 1 187 miljarder kronor. Av gruppen bostadsinstitut, sammanlagt elva institut, är Stadshypotek AB och AB SPINTAB de största instituten med drygt hälften av gruppens sammanlagda balansomslutning.

Kreditvolymen i bostadsinstituten utvecklas åter positivt. Utvecklingen är svag men innebär en förändring jämfört med de senaste åren då volymen minskat, särskilt markant under första delen av 1998. De senaste årens svaga utveckling förklaras främst av att en mycket liten nyproduktion av bostäder lett till en kraftigt dämpad

Bostadsinstitutens balansomslutning vid utgången av 1999
Totalt 1 187 miljarder kronor

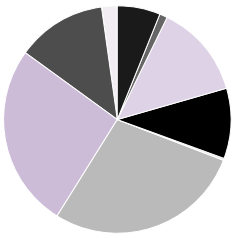

- Bokredit i Sverige AB 0 %
- Handelsbanken Hypotek AB 6 %
- Konungariket Sveriges stadshypotekskassa 1 %
- Nordbanken Hypotek AB 13 %
- SEB BoLån AB 10 %
- SkandiaBanken Bolån AB 1 %
- Aktiebolaget SPINTAB 28 %
- Stadshypotek AB 26 %
- Statens Bostadsfinansierings AB 13 %
- Svensk Bostadsfinansiering AB 0 %
- Venantius AB 2 %

Bostadsinstitutens utlåning till allmänheten
Miljarder kronor

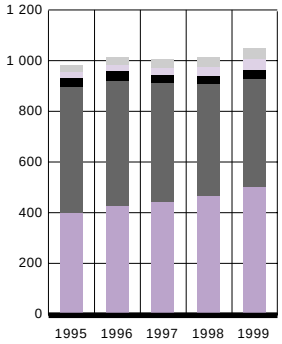

- Småhus
- Flerbostadshus
- Affärs- och kontorshus
- Bostadsrätter
- Övriga

efterfrågan på nya krediter. Därutöver har hushållen och bostadsföretagen sparat i form av förtida amorteringar och inlösen av lån i större utsträckning än under början av 1990-talet. Den låga efterfrågan på nya krediter har skärpt konkurrensen mellan instituten om den befintliga lånestocken vid omsättningar av lån. Betydande omflyttningar av krediter mellan instituten har blivit följden. En faktor har här varit ägarförändringarna i vissa av instituten.

Bostadsföretagen fortsatte under1999 att amortera och/eller lösa in lån. Hushållen ökade däremot efterfrågan på krediter, vilket speglar den ökade försäljningen av småhus och bostadsrätter, i storstadsområden till stigande priser. Värdeökningen på småhus och bostadsrätter har även lämnat utrymme för höjning av lånebeloppen för konsumtion och underhåll av fastigheter. Farhågor för stigande bostadsräntor har inte dämpat kreditefterfrågan.

Såväl nivån på marknadsräntorna som kundernas förväntningar om utvecklingen av räntenivåerna på korta och långa räntor påverkar kundernas val av räntebindningstid, vilket även styr bostadsinstitutens finansieringsstruktur. Räntebindningstiden har också betydelse för penningpolitikens genomslagskraft. Vid längre räntebindningstider minskas penningpolitikens omedelbara genomslag.

Andelen lån hos bostadsinstituten till rörlig ränta ökade under 1999 med 8 procentenheter till 22 procent av den totala utlåningen. Lån med fem års räntebindningstid minskade däremot med 2 procentenheter till 47 procent och lån med kortare räntebindningstid med 6 procentenheter till 31 procent.

Bostadsinstituten finansierar sin kreditgivning huvudsakligen genom att emittera obligationer och certifikat på marknaden. Upplåningen sker framför allt från de stora kapitalförvaltarna i ekonomin som AP-fonden, försäkringsbolagen och bankerna. Under de senaste åren har upplåning från inhemska företag och hushåll ökat i betydelse. Det höga räntenläget i mitten av 1990-talet ökade hushållens intresse av att spara i räntebärande sparformer. Bostadsinstituten mötte denna efterfrågan genom att ge ut privatobligationer. I takt med sjunkande räntor har marknadens intresse för denna upplåningsform svalnat. Bostadsinstitutens finansiering genom reverslån hos moderbolagen, dvs. bankerna, har däremot fått en allt större omfattning. Instituten har även lånat på utländska marknader sedan 1989, då valutaregleringen avskaffades. Den valuta- och ränterisk som uppstår genom att utlåning till övervägande del sker i kronor kan begränsas genom derivatinstrument.

Bostadsinstitutens utlåning fördelad på ursprunglig räntebindningstid vid utgången av 1999
Totalt: 1 048 miljarder kronor

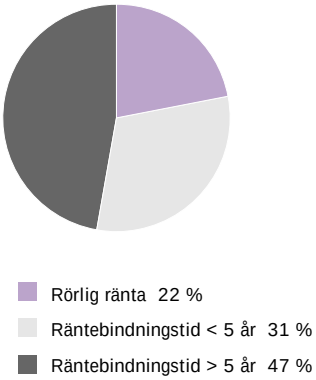

Bostadsinstitutens upplåning
Miljarder kronor

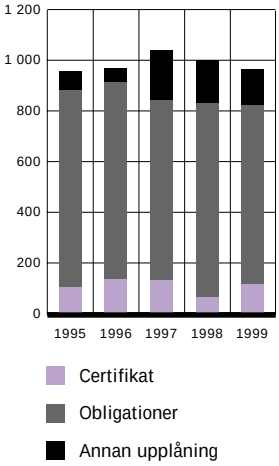

Övriga kreditmarknadsföretag

Övriga kreditmarknadsföretag utgörs av de tidigare övriga mellanhandsinstituten och finansbolagen. Verksamheten är inriktad på långivning till t.ex. kommuner, jordbruk, företag och/eller speciell finansiering som exportfinansiering. De tidigare finansbolagen erbjuder olika finansieringsformer till företag och hushåll, som leasing och factoring (företag), revers- och kontokortskrediter (hushåll) etc.

Balansomslutning i övriga kreditmarknadsföretag (exkl. bostadsinstitut)

Miljarder kronor		1995	1996	1997	1998	1999
Övriga kreditmarknadsföretag		274	306	335	388	421
varav	tidigare mellanhandsinstitut	176	200	219	247	258
	tidigare finansbolag	98	106	116	141	163

Utlåning till allmänheten från övriga kreditmarknadsföretag (exkl. bostadsinstitut)

Miljarder kronor		1995	1996	1997	1998	1999
Övriga kreditmarknadsföretag		186	196	214	248	265
varav	tidigare mellanhandsinstitut	99	106	114	123	120
	tidigare finansbolag	87	90	100	125	145
därav leasing		40	44	53	69	79

Övriga intermediärer

Till de finansiella intermediärerna räknas förutom banker och specialinriktade kreditmarknadsföretag också försäkringsinstitut och värdepappersfonder. En uppdelning av institutens tillgångar på utlåning, värdepapper och övriga tillgångar visar att innehavet av värdepapper dominerar hos dessa institut i deras egenskap av placerare. Försäkringsbolagen och Allmänna pensionsfonden (fram till år 2001) ger också lån till företag, kommuner och enskilda. Bland försäkringsinstitutens övriga placeringar dominerar innehav av fastigheter.

Värdepappersbolagen kan sägas ha en ställning mellan intermediär och serviceorgan. Bland serviceorgan som är verksamma på värdepappersmarknaderna kan nämnas OM Stockholmsbörsen AB och VPC AB.

Tillgångar hos försäkringsinstitut, värdepappersfonder och värdepappersbolag vid utgången av 1999

Miljarder kronor	Balans-omslutning	Utlåning till all-mänheten	Ränte-bärande värdepapper	Aktier	Övrigt
Försäkringsbolag	1 761	14	701	902	144
AP-fonden	750	16	490	191	53
Värdepappersfonder	720	—	102	606	12
Värdepappersbolag	43	10	2	8	23

Försäkringsinstitut

Försäkringsinstituten omfattar de privata försäkringsbolagen och Allmänna Pensionsfonden, AP-fonden. Placeringskapaciteten hos dessa institut bestäms av skillnaden mellan inflytande avgifter, premieinbetalningar och avkastning å ena sidan och utbetalningar till följd av pensions- och försäkringsåtaganden å den andra.

De enskilda försäkringsinrättningarna består av traditionella livförsäkringsbolag, livbolag med fondanknutet sparande (unit linked-bolag) och sakbolag. Enligt Finansinpektionens kvartalsrapportering över riksbolagen uppgick bolagens tillgångar till 1 761 miljarder kronor vid utgången av 1999.

Allmänna Pensionsfonden, AP-fonden

Allmänna Pensionsfonden, AP-fonden, var tidigare uppdelad i sex självständiga delförvaltningar. Den samlade förmögenheten i 1–6 AP-fonden (Första–Sjätte fondstyrelserna) uppgick vid utgången av 1999 till ca 750 miljarder kronor. De tre första fonderna har svarat för förvaltningen av merparten av ATP-systemets tillgångar och placerat dessa i räntebärande papper och fastigheter. Fjärde, Femte och Sjätte AP-fonden inrättades senare för placeringar i huvudsakligen aktier. I samband med pensionsreformen, som genomfördes den 1 januari 1999, har också en sjunde fondstyrelse tillkommit inom ramen för premiereservsystemet.

Det är idag 1–3 AP-fondens uppgift att tillhandahålla de medel som behövs för utbetalning av pensioner och administration av pensionssystemet. Pensionsreformen innebar en omfördelning av ansvarsfördelningen för täckande av pensionsutgifterna. Från och med den 1 januari 1999 täcker AP-fonden kostnaderna för inkomstpension, ATP, i form av ålderspension och folkpension i form av ålderspension för dem med ATP. AP-fonden kommer således även fortsättningsvis att fungera som en finansiell buffert inom fördelningssystemet som utgör en del av det nya pensionssystemet. Den andra delen är ett premiepensionssystem.

Förvaltningen av denna buffertfunktion som varit uppdelad på sex AP-fonder enligt ovan har organiserats om. Från den 1 maj 2000 reducerades 1–5 AP-fonderna till fyra från varandra fristående AP-fonder. Detta skedde genom att Tredje fondstyrelsen lades ner och verksamheten fördes över till Första fondstyrelsen. Därefter finns 1–4 AP-fonden tillsammans med 6 AP-fonden och 7 AP-fonden som tillhör premiereservsystemet. Nya placeringsregler för 1–4 AP-fonden ska ge möjlighet till en högre avkastning och en större flexibilitet. Genom att bland annat garantipensionen, det nya systemets motsvarighet till folkpensionen, kommer att finansieras via statsbudgeten kommer statsbudgeten att kompenseras genom överföring av medel från AP-fonden till statskassan.

Fonder

Värdepappersfonderna förvaltar medel för fondsparares räkning. De placerar huvudsakligen i aktier, varav merparten utgörs av svenska aktier. Den första juli 1998 upphörde lagen om allemansfonder och dessa fonder är därefter enbart reglerade av lagen om värdepappersfonder. Allemansfonderna hade redan tidigare förlorat de skattemässiga fördelar som förknippats med dessa fonder. Andra typer av fonder är räntefonder och försäkringspremiefonder. De senare ger livförsäkringssparare möjlighet att själva välja hur deras livförsäkringspremier ska placeras. Placeringarna görs till ett varierat risktagande, som påverkar avkastningens storlek. Nettosparandet i samtliga fonder uppgick under 1999 till 55 miljarder kronor.

Värdepappersbolag

Värdepappersbolagens huvudsakliga funktioner är dels att bedriva handel med värdepapper för kunders räkning i eget namn, dvs. kommissionshandel, dels att köpa och sälja värdepapper för egen räkning i egenskap av marknadsgarant. Att vara marknadsgarant innebär, som det ibland uttrycks, att ställa tvåvägspriser, köp- och säljpriser, dvs. vara beredd att köpa och sälja värdepapper och därmed garantera marknadens likviditet. Tillstånd krävs av Finansinspektionen både för att bedriva kommissionshandel för kunders räkning och för att handla med finansiella instrument för egen räkning. Bolagen har även möjlighet att lämna krediter till kunder i anslutning till värdepappersförvärv och förvaltningstjänster samt att i begränsad utsträckning ta emot inlåning för dessa tjänster. Bolagen medverkar också vid emissioner av värdepapper på marknaden.

Värdepappersbolagen, liksom bankerna i sin kommissionärsverksamhet, har en viktig uppgift som mellanhänder mellan köpare och säljare. De upprätthåller också

marknader genom att ställa köp- och säljkurser på värdepappersmarknaden. Handeln omfattar både aktier och räntebärande instrument som statsskuldväxlar, certifikat och obligationer.

Värdepappersbolagens balansomslutning är relativt liten, 43 miljarder kronor 1999, eftersom bolagen inte tar egna positioner i de värdepapper som de handlar med annat än, som regel, under dagen.

Det nya pensionssystemet

En sjunde AP-fond har inrättats i samband med reformeringen av ålderspensionssystemet. Det nya systemet, premiereservsystemet, är utformat som ett fondförsäkringssystem, där försäkringsfunktionen är knuten till staten. Kapitalförvaltningen skall ske i värdepappersfonder som administreras av fristående fondbolag. Som förvaltare i premiereservsystemet kommer förvaltare med tillstånd att utöva sådan verksamhet och som står under tillsyn från Finansinspektionen att kunna medverka. Under hösten 2000 kommer försäkrade i systemet att kunna välja fond och fondförvaltare för de avsättningar till premiepensionen som gjorts under åren 1995–1998. Avsättningarnas storlek beror på försäkringstagarens ålder. För personer födda 1954 eller senare utgörs beloppet av motsvarande 2 procent av den pensionsgrundande inkomsten. Från och med år 1999 avsätts 2,5 procent. För personer födda åren 1938–1953 är avsättningarna lägre eftersom dessa bara delvis omfattas av det nya systemet. För den som inte väljer fond ansvarar staten genom sjunde AP-fonden för förvaltningen av premiereservmedlen.

I avvaktan på att det nya systemet skulle träda i kraft har en viss andel av de avgifter som betalats till det allmänna ålderspensionssystemet placerats på konto hos Riksgäldskontoret för förräntning. Enligt planerna skulle hösten 1999 motsvarande belopp ha överförts från den tillfälliga förvaltningen hos Riksgäldskontoret till Premiepensionsmyndigheten för placering i värdepappersfonder enligt de försäkrades val. I de fall den försäkrade avstått från att välja annan fondförvaltare skulle medlen ha placerats hos den sjunde AP-fonden. Beroende på att det datasystem som var en förutsättning för igångsättningen av det nya förvaltningsssystemet inte blev färdigt i tid uppsköts starten till hösten 2000. Det sammanlagda beloppet som finns innestående hos Riksgäldskontoret för överföring till valda fondförvaltare beräknas uppgå till ca 50 miljarder kronor. Från och med 2001 skall systemet fungera med val av och placering hos fondförvaltare varje år. Premiepensionsmedel för 1999 placeras år 2001, medel för 2000 år 2002 osv.

Ålderspensionsreformen medför betydande omfördelningar av inkomster och utgifter mellan statsbudgeten, Allmänna Pensionsfonden och den nyinrättade Premiepensionsmyndigheten. Effekterna på statens finanser blir bl.a. att lånebehovet ökar under kommande år. Genom att kompenserande överföringar av medel från AP-fonden till staten beslutats bedöms dock den samlade effekten bli positiv för statens finanser de närmaste åren.

Betalningssystemet

Riksbanken och betalningssystemet

Betalningsförmedling är en av det finansiella systemets huvuduppgifter. Alla aktiviteter inom det finansiella systemet som motsvaras av ett värde i pengar, som t.ex. ut- och inlåning, omfattas av någon form av betalningstransaktion. Betalningssystemet kan ses som transportsystemet för pengar i ekonomin. Betalningssystemets effektivitet och säkerhet är av största betydelse för det finansiella systemets funktionsförmåga och därmed också för möjligheterna att praktiskt och effektivt kunna genomföra penningpolitiken. Riksbanken har utöver sin uppgift att bedriva penningpolitik som andra huvuduppgift att, som det framgår av riksbankslagen, ”främja ett säkert och effektivt betalningsväsende”. Betalningsförmedlingens nära samband med verkställandet av penningpolitiken, liksom dess nära samband med andra finansiella aktiviteter, innebär dock att Riksbankens intresse inte kan begränsas till enbart den egentliga betalningsförmedlingen. Därutöver krävs en kunskap om och analys av det finansiella systemets funktion och dess utvecklingstendenser i stort. Riksbankens analys- och översynsarbete är inriktat på system och marknader och kompletterar därmed Finansinspektionens tillsynsverksamhet, som i första hand inriktas på enskilda institut.

Riksbanken har i huvudsak tre roller i betalningssystemet:

- att tillhandahålla s.k. slutliga betalningsmedel – sedlar och mynt samt in- och utlåningssmöjligheter på konto i Riksbanken för banker – dvs. tillgodohavanden som inte innefattar någon kreditrisk för innehavaren,

- att svara för en grundläggande infrastruktur i form av tillgång på sedlar och mynt*, RIX-systemet m.m. samt
- att svara för översynen av betalningssystemet och dess aktörer i stort i samhället.

Det grundläggande skälet till Riksbankens engagemang är att betalningssystemet – i likhet med andra delar av samhällsekonomins infrastruktur som t.ex. vägar och järnvägar – innefattar s.k. externa effekter. När sådana finns är inte alla kostnader och intäkter synliga och påverkbara för den enskilde producenten. Därmed finns risken att marknaden inte på egen hand alltid kan åstadkomma de ur samhällsynpunkt bästa lösningarna. Utöver speciella säkerhets- och förtroendefrågor som är förknippade med sedlar och mynt, är den s.k. systemrisken den allra viktigaste faktorn att bevaka. Med systemrisk menas risken att effekterna av en aktörs fallissemang eller av någon annan störning, sprider sig på ett sätt som de enskilda aktörerna var för sig inte kan bemästra. Detta kan leda till att hela betalningssystemets funktion hotas. Riskerna aktualiseras främst i samband med de ofta mycket stora betalningar som utväxlas mellan olika finansiella institut. Därför ligger tyngdpunkten i Riksbankens verksamhet på de stora betalningarna och arrangemangen för sådana betalningar.

Riksbankens huvuduppgift är alltså att klarlägga och minska systemriskerna. Om ett fallissemang inträffar, t.ex. att ett finansiellt institut går i konkurs, har Riksbanken möjlighet att använda sig av sin lender of last resort-funktion för att begränsa de samhällsekonomiska skadeverkningarna. Riksbanken kan då tillfälligt ge likviditetsstöd till svenska finansiella institut. Däremot har Riksbanken inte till uppgift att lösa solvensproblem. Att klara ut om en bank som behöver likviditetsstöd är solvent är ofta förenat med svårigheter, och förutsätter kunskap om institut och de marknader de verkar på.

Som ett led i översynen av betalningssystemet redogör Riksbanken i rapporten Finansiell stabilitet för sin bedömning av de risker som finns vad gäller stabiliteten i betalningssystemet. Rapporten utkommer två gånger per år. Analysen är i stor utsträckning inriktad på riskerna i banksektorn, eftersom bankerna är de företag som har störst betydelse för betalningssystemet och det är i dessa som problem framför allt riskerar att uppstå.

* Fr.o.m. den 1 juni 1999 har Riksbanken inlett verksamheten i det helägda dotterbolaget PSAB Pengar i Sverige AB. Bolaget hanterar distributionen av sedlar och mynt i Sverige och erbjuder tjänster som exempelvis sortering och uppräkning. Riksbanken fortsätter att utöva tillsyn av kontanthanteringen inom Sverige och också av PSAB.

Betalningsinstrumenten

När betalningar överförs mellan olika aktörer i ekonomin används sedlar och mynt eller medel på konto i bank. De senare svarar för den helt dominerande delen av det totala värdet av överföringarna. För att hantera kontobaserade betalningar behövs betalningsförmedlare/intermediärer, huvudsakligen banker och clearingorganisationer. Dessa tillhandahåller konton, överföringstekniker, regelverk och stödjande finansiella tjänster för att på ett säkert och effektivt sätt flytta pengar mellan olika konton, inom och mellan olika finansiella institut. Betalningssystemet kan ses som summan av dessa faciliteter.

När det gäller de s.k massbetalningarna – hushållens och företagens betalningar – har en snabb elektronisering präglat utvecklingen under senare år. Telefonbanker, Internetbanker och en snabb ökning av betalningsterminaler och uttagsautomater har givit möjlighet till en ökad användning av olika former av kontokort och av elektroniskt genererade betalningar. Elektroniska pengar (cashkort) har också börjat användas. Kortet är avsett att användas vid små inköp som ett alternativ till mynt och småsedlar. Funktionen finns på separata plastkort eller integrerad i traditionella bankkort.

Den svenska versionen, som drivs av tre av de fyra storbankerna, baserar sig på det s.k. PROTON-systemet som varit i drift en tid i bl.a. Belgien. ”Pengarna” lagras på ett chip, varigenom betalning kan ske ”off-line” utan legitimations- och kontokontroll. Detta gör det billigare och snabbare att använda jämfört med traditionella kontokortstransaktoner. Det finns en potential för utveckling av denna teknik så att denna också ska kunna användas PC-baserat, för betalningar över Internet. Denna typ av system ligger dock ännu i sin linda.

Aktörerna

Riksbanken och bankerna bär upp betalningssystemet, där bankernas inlåningskonton utgör basen. Riksbanken kan ses som ett nav i detta nätverk; över bankernas konton i Riksbanken sker dels de direkta betalningarna mellan bankerna, dels avvecklingen av betalningsuppdrag från bankkunder från en bank till en annan. Detta sker inom ramen för Riksbankens RIX-system.

Utöver Riksbanken och bankerna förekommer ytterligare en viktig grupp av aktörer, nämligen clearingorganisationer som Bankgirocentralen BGC, OM Stockholm och VPC. När det gäller likvidhantering kan dessa beskrivas som en slags ser-

Det svenska betalningssystemet – en principskiss

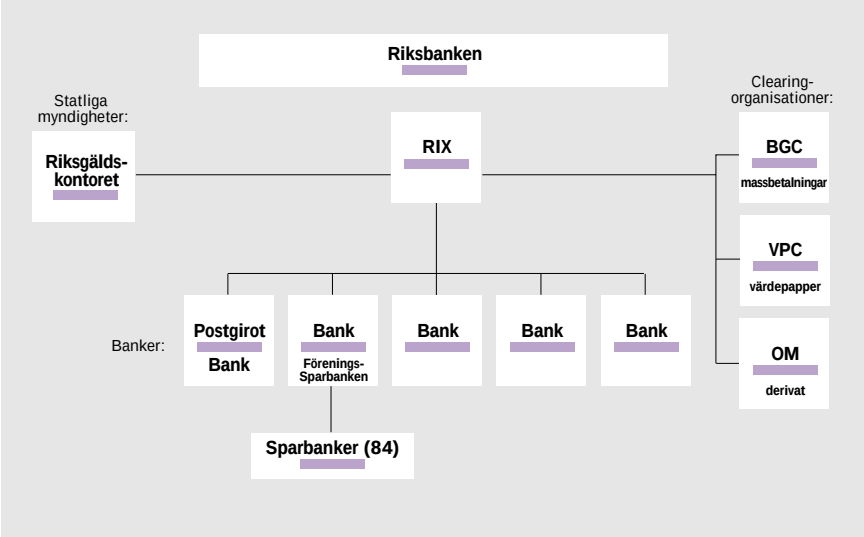

vicebyråer till bankerna som processar betalningsuppdrag, som i slutändan registreras på konton i bankerna.

På senare år har delvis nya former av betalningstjänster, utförda av nya aktörer, sett dagens ljus, exempelvis kontokortsystem upprättade av detaljhandelskedjor och bensinbolag, ibland med möjlighet till in- eller utlåning. Dessa företag har dock, i varje fall hittills, inte uppträtt som intermediärer på betalningsområdet; de förmedlar således inte betalningsuppdrag till tredje part utan hanterar endast betalningar bilateralt, mellan sig själva och sina kunder. Förslag om att förbättra möjligheterna för andra företag än banker att erbjuda betaltjänster har kommit i utredningsbetänkandena Reglering och tillsyn av banker och kreditmarknadsföretag (SOU 1998:160) och Kassaservice (SOU 1998:159).

RIX-systemet

I RIX-systemet kan betalningar löpande avvecklas en och en över bankernas konton i Riksbanken, samtidigt som medlen blir omedelbart tillgängliga för nya betalningar under hela den tid systemet är öppet. RIX-systemet baseras på principen om brutto-avveckling i realtid (real-time gross settlement, RTGS), ett systemkoncept som har

införts i samtliga EU-länder som bas för det gemensamma nätverket för stora betalningar i euro, det s.k. TARGET-systemet.

Sedan den 1 januari avvecklar RIX-systemet betalningar i både kronor och euro. Detta sker genom att RIX-systemet har två separata system. I K-RIX avvecklas transaktioner i kronor och i E-RIX avvecklas eurotransaktioner. Genom E-RIX har de svenska bankerna tillgång till TARGET-systemet.

Target-systemet

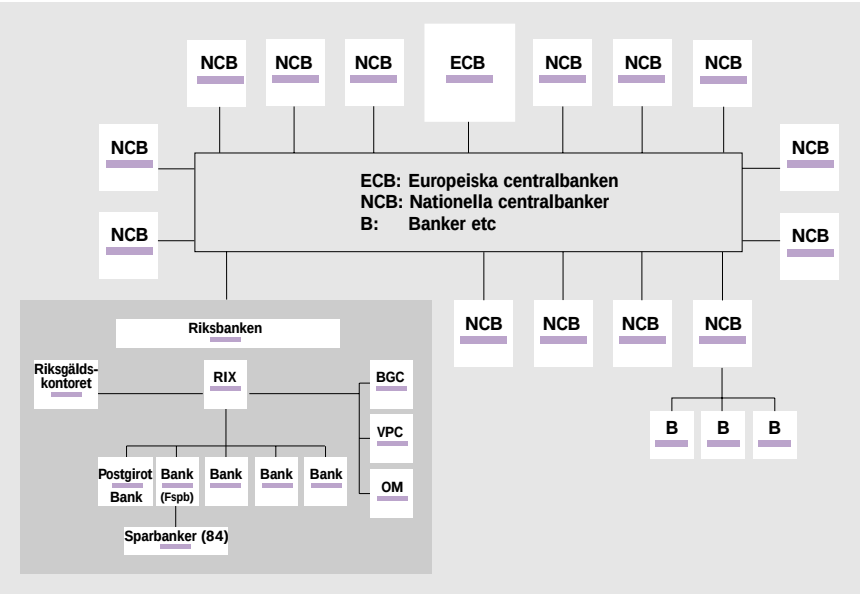

Via deltagarnas konton i RIX-systemet kan Riksbanken – sedan den 1 januari 1995 mot ställande av full säkerhet i form av värdepapper – ge kredit till banker; under dagen för att säkerställa ett friktionsfritt betalningsflöde, över natten som ett led i penningpolitikens praktiska genomförande. RIX-systemet utgör därmed också en del av penningpolitikens infrastruktur. I och med att Sverige tills vidare har valt att ställa sig utanför EMU-samarbetet kan därför inte Riksbanken bevilja kredit över natten i euro till deltagarna i E-RIX, utan enbart under dagen.

Vid halvårsskiftet 2000 deltog, förutom Riksbanken, 22 institut i K-RIX och 17 institut i E-RIX. Samtliga dessa är banker med undantag av Bankgirocentralen BGC,

OM Stockholm, VPC och Riksgäldskontoret. Antalet transaktioner i K-RIX var i genomsnitt ca 2 300 per dag och dagsomsättningen var ca 450 miljarder kronor, motsvarande drygt 222 procent av BNP. Annorlunda uttryckt omsätts i K-RIX ett belopp motsvarande ett års BNP på ca fem dagar. I E-RIX skickades ca 275 och mottogs ca 600 betalningar per dag och dagsomsättningen var ca EUR 7 miljarder.

Utvecklingen av RIX-systemet

Under senare år har RIX-systemet förändrats och vidareutvecklats på flera punkter för att få en snabbare och säkrare betalningsavveckling. Detta har framför allt avsett integrering av RIX-systemet med deltagande bankers system och med det europeiska TARGET-systemet.

Tabellbilaga

Kreditinstitutens utlåning till allmänheten

Miljarder kronor	Totalt	Banker	Bostads-institut
1995			
mar	1 867	709	969
jun	1 863	724	959
sep	1 878	709	989
dec	1 861	689	990
1996			
mar	1 881	702	992
jun	1 892	703	1 000
sep	1 891	697	1 007
dec	1 927	715	1 016
1997			
mar	1 953	740	1 017
jun	1 995	772	1 019
sep	2 027	806	1 016
dec	2 051	828	1 008
1998			
jan	2 072	851	1 006
feb	2 092	867	1 009
mar	2 096	869	1 007
apr	2 109	882	1 006
maj	2 140	910	1 006
jun	2 155	922	1 006
jul	2 154	919	1 007
aug	2 161	916	1 014
sep	2 155	910	1 010
okt	2 157	907	1 012
nov	2 204	946	1 016
dec	2 190	925	1 017
1999			
jan	2 212	950	1 013
feb	2 237	970	1 015
mar	2 224	952	1 018
apr	2 230	956	1 020
maj	2 269	991	1 023
jun	2 254	972	1 026
jul	2 246	961	1 029
aug	2 269	982	1 031
sep	2 264	971	1 033
okt	2 289	990	1 036
nov	2 290	986	1 047
dec	2 313	999	1 050

Penningmängden; M0, M3 och M3+

12-månaders procentuell förändring	M0	M3	M3+
1995			
mar	1,0	–2,8	–0,9
jun	1,9	–2,7	–1,6
sep	3,6	–0,0	–3,8
dec	–0,4	2,7	0,1
1996			
mar	0,4	9,4	6,6
jun	1,9	10,4	8,5
sep	1,9	11,3	9,7
dec	5,3	11,5	10,6
1997			
mar	7,4	6,5	5,5
jun	4,7	5,4	3,5
sep	3,7	2,2	0,3
dec	3,0	1,3	–0,4
1998			
jan	4,8	3,8	0,5
feb	4,4	3,0	–0,4
mar	1,3	–0,6	–4,1
apr	4,0	2,4	–1,8
maj	4,8	2,6	0,4
jun	4,4	2,8	–0,5
jul	6,9	5,5	1,9
aug	6,4	3,9	–0,4
sep	5,6	4,8	2,1
okt	6,5	5,9	0,4
nov	6,0	5,6	–0,6
dec	5,1	2,1	–2,9
1999			
jan	5,9	4,1	–1,5
feb	5,9	5,8	0,4
mar	8,3	6,3	3,2
apr	7,6	6,7	3,7
maj	8,1	6,6	1,3
jun	7,4	6,0	4,0
jul	8,0	4,5	. .
aug	6,9	6,5	. .
sep	9,1	7,3	8,3
okt	8,1	10,0	. .
nov	9,1	7,4	. .
dec	12,0	9,9	12,1

Finansinstitutens balansomslutning och marknadsandelar

December 1999	Antal	Balans-omslutning Miljarder kronor	Marknads-andel Procent
Banker	123	2 488	37
svenskägda affärsbanker inkl medlemsbanker	19	2 257	34
utlandsägda affärsbanker	20	140	2
dotterbanker	3	22	0
filialer	17	118	2
sparbanker	84	91	1
Bostadsinstitut	11	1 187	18
Övriga kreditmarknadsbolag	75	421	6
Värdepappersbolag	48	43	1
Försäkringsbolag	160	1 761	27
AP-fonden	6	750	11
Totalt	**—**	**6 650**	**—**
Värdepappersfonder	550	720	—

Bankernas balansomslutning vid utgången av 1998 och 1999

	1998		1999	
	Miljarder kronor	Procent	Miljarder kronor	Procent
Bankaktiebolag	2 341	96	2 397	96
SEB	553	23	550	22
Nordbanken	382	16	417	17
Handelsbanken	722	29	728	29
FöreningsSparbanken	426	18	438	18
Övriga svenskägda	133	5	123	5
Utlandsägda banker	125	5	140	5
Döttrar	16	1	22	1
Filialer	109	4	118	4
Sparbanker	93	4	91	4
Totalt	**2 434**	**100**	**2 488**	**100**

Bankernas tillgångar vid utgången av 1998 och 1999

Miljarder kronor	1998	1999
Utlåning till svensk allmänhet	702	770
Utlåning till utländsk allmänhet	239	246
Utlåning till utländska banker	253	275
Utlåning till svenska finansinstitut	387	391
Placeringar i räntebärande papper	457	387
Övrigt	396	419
Totalt	**2 434**	**2 488**
i SEK	1 709	1 736
i utländsk valuta	725	752

Bankernas skulder vid utgången av 1998 och 1999

Miljarder kronor	1998	1999
Inlåning från svensk allmänhet	778	829
Inlåning från utländsk allmänhet	169	141
Inlåning från utländska banker	506	456
Inlåning från svenska finansinstitut	224	230
Emitterade värdepapper	241	286
Övrigt	408	435
Eget kapital	108	111
Totalt	**2 434**	**2 488**
i SEK	1 487	1 571
i utländsk valuta	947	917

Bankernas utlåning till och inlåning från allmänheten

Miljarder kronor	Utlåning		Inlåning	
	1998	1999	1998	1999
Kommuner	28	35	22	20
SEK	27	35	22	20
Utländsk valuta	1	0	0	0
Icke finansiella företag	460	501	271	313
SEK	396	437	245	273
Utländsk valuta	64	64	26	40
Hushåll, totalt	211	228	425	427
SEK	209	226	425	427
Utländsk valuta	2	2	0	0
varav				
Personliga företag	57	59	51	54
SEK	56	58	51	54
Utländsk valuta	1	1	0	0
Utlandet	236	243	169	141
SEK	10	13	21	30
Utländsk valuta	226	230	148	111
Övr inkl restpost	13	13	60	69
SEK	12	11	55	64
Utländsk valuta	1	2	5	5
Totalt	**948**	**1 020**	**947**	**970**
SEK	654	722	768	814
Utländsk valuta	294	298	179	156

Bankernas genomsnittliga in-och utlåningsränta samt statsskuldväxelränta

Procent	Utlånings-ränta	Inlånings-ränta	Statsskuld-växelränta
1995			
mar	10,87	5,26	9,10
jun	11,30	5,71	9,52
sep	11,29	5,79	9,03
dec	11,11	6,16	8,30
1996			
mar	10,21	5,28	6,62
jun	9,12	3,88	5,68
sep	8,20	3,17	4,69
dec	7,38	2,47	3,76
1997			
mar	7,19	2,33	4,20
jun	7,05	2,33	4,10
sep	6,99	2,34	4,26
dec	7,01	2,50	4,62
1998			
mar	6,87	2,46	4,61
jun	6,63	2,44	4,11
sep	6,38	2,37	4,19
dec	5,94	1,91	3,49
1999			
mar	5,47	1,57	2,95
jun	5,27	1,34	3,09
sep	5,23	1,34	3,44
dec	5,53	1,65	3,78

Bostadsinstitutens balansomslutning vid utgången av 1998 och 1999

	1998		1999	
	Miljarder kronor	Procent	Miljarder kronor	Procent
Bokredit i Sverige AB	0	0	0	0
Handelsbanken Hypotek AB	102	9	75	6
K Sveriges Stadshypotekskassa	56	5	14	1
Nordbanken Hypotek AB	131	11	156	13
SEB BoLån AB	109	9	118	10
SkandiaBanken Bolån AB	6	0	6	1
AB SPINTAB	317	26	331	28
Stadshypotek AB	297	25	310	26
SBAB, Statens Bostadsfinansierings AB	155	13	151	13
Svensk Bostadsfinansiering AB, BOFAB	1	0	1	0
Venantius AB	30	2	25	2
Totalt	**1 204**	**100**	**1 187**	**100**

Bostadsinstitutens utlåning till allmänheten

Miljarder kronor	1995	1996	1997	1998	1999
Småhus	397	423	439	463	499
Flerbostadshus	497	497	471	443	428
Affärs- och kontorshus	36	37	32	35	35
Bostadsrätter	25	27	29	33	44
Övriga	25	29	35	41	42
Totalt	**980**	**1 013**	**1 006**	**1 015**	**1 048**

Bostadsinstitutens upplåning

Miljarder kronor	1995	1996	1997	1998	1999
Certifikat	104	137	131	66	115
Obligationer	778	777	712	762	708
Annan upplåning	75	53	196	167	141
Totalt	**957**	**967**	**1 039**	**995**	**964**
Utländsk valuta	4	2	0	108	137

Emittenter och placerare på obligationsmarknaden

Miljarder kronor	1995	1996	1997	1998	1999
Emittenter					
Staten	698	746	802	808	796
Bostadsinstituten	792	660	588	657	591
Banker	23	28	40	46	44
Övriga finansinstitut	37	46	46	40	37
Företag och kommuner	61	72	76	93	108
Totalt	**1 611**	**1 552**	**1 552**	**1 644**	**1 576**
Placerare					
AP-fonden	436	407	413	446	370
Försäkringsbolag	373	366	389	441	472
Banker	209	225	185	231	193
Utlandet	143	183	224	222	226
Övriga	450	371	341	304	315
Totalt	**1 611**	**1 552**	**1 552**	**1 644**	**1 576**

Emittenter och placerare på penningmarknaden

Miljarder kronor	1995	1996	1997	1998	1999
Emittenter					
Staten	202	189	147	231	250
Bostadsinstituten	104	137	129	55	88
Banker	9	15	20	20	36
Övriga finansinstitut	15	14	15	16	18
Företag och kommuner	16	23	36	48	59
Totalt	**346**	**378**	**347**	**370**	**451**
Placerare					
AP-fonden	33	68	59	5	51
Försäkringsbolag	25	46	46	40	48
Banker	118	93	69	115	88
Utlandet	72	47	32	67	45
Företag och övriga	98	124	141	143	219
Totalt	**346**	**378**	**347**	**370**	**451**